

Terbegec, 1898. július 8. – Budapest, 1980. március 12.

Apja földbérő volt, de tönkrement. Az első világháború előtt Újpestre költözött a családjával, ahol vegyeskereskedést nyitott. Fia a középiskolát Újpesten végezte, érettségi után, 1916-ban a budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem orvosi fakultására iratkozott be. Érdeklődése 1918-ban a politika felé fordult, abbahagyta egyetemi tanulmányait. 1918 őszén tagja lett a Kommunisták Magyarországi Pártjának. Újpesten a szocialista, majd a kommunista ifjúmunkásszövetségben tevékenykedett. A kommün idején is a KIMSZ apparátusában dolgozott, a vidéki ifjúmunkásokat szervezte. Önként jelentkezett a Vörös Hadseregbe, de a frontra nem küldték. A bukás után körözést indítottak ellene, ezért 1920. január elején Bécsbe menekült. Ott mint a Landler-frakció tagja részt vett a Kommunista Ifjúmunkások

Magyarországi Szövetségének irodája tevékenységében, fizetett titkári állást töltött be. A párt vezetői Pozsonyba és Bukarestbe küldték kommunista ifjúmunkás-szervezetek kiépítésére, majd hazatérése után 1921 közepén Landler Jenővel és Karikás Friggyessel együtt a Kommunista Internacionálé III. kongresszusára küldték, de a német–osztrák határon letartóztatták, és visszatoloncolták Ausztriába. 1921 végén azzal a feladattal bízták meg, hogy irányítsa a párt hazai szervezeteinek kiépítését. 1922 februárjában visszatért Budapestre, Kommün címmel illegális újságot adott ki, de a magyar hatóságok figyelve minden lépését szeptember 16-án letartóztatták. 1923 májusában egy kommunista per fővádoltjaként tizenöt évi fegyházra ítélték. 1924. november 18-án diplomáciai megállapodás alapján a Szovjetunió – negyvenkét súlyos büntetésre ítélt társával együtt – kicserélte magyar hadifoglyokért.

1924-1925-ben rövid ideig Moszkvában a Karikás Frigyes által vezetett üzemben kezdett dolgozni. 1925-ben Franciaországba küldték, hogy irányítsa az ott élő emigráns magyar kommunisták munkáját. 1928-ban tért vissza Moszkvába, ahol a nemzetközi Lenin Iskola hallgatója lett, majd a ugyanott a magyar és a francia szekciót vezette. 1929.

szeptember–október fordulóján a Komintern VB a magyar párt helyzetét vizsgálta. Őt is figyelmeztetésben részesítették, mert a franciaországi magyar emigrációban frakciós magatartást tanúsított. 1931-ben Moszkvában létrehoztak egy bizottságot a párt ideológiai támogatására, ennek munkájába bekapcsolódhatott. Az 1930-as években a Komintern VB instruktora Franciaországban, Dániában és Svédországban, azután a román és az újlatin országtitkárság helyettes vezetője. 1933-tól főleg Spanyolországban dolgozott, 1936. júliusáig D. Z. Manuilszkij politikai munkatársa, 1936 augusztusa és decembere között a magyar pártot képviselte a Komintern VB-ben. A spanyol polgárháború alatt egy nemzetközi brigád parancsnoka és az NKVD rezidense.

19

38 végén visszatért a komintern moszkvai apparátusába. 1936 májusában Szántó Zoltán és Kun Béla mellett tagja volt annak a Komintern-bizottságnak, amely megfogalmazta a hazai KMP-szervezetek feloszlataáról szóló határozatot. 1939-től foglalkozott ismét rendszeresen magyar pártügyekkel; 1941-ig, Rákosi megérkezéséig hivatalosan ő képviselte a Kominternben a magyar kommunistákat. Részt vett a moszkvai emigránsok irodalmi és politikai folyóirata, az Új Hang szerkesztésében. 1943-ban, a Komintern feloszlata után átkerült a Vörös Hadsereg Politikai Főcsoportfőnökségének VII. osztályára, ahol az ellenséges hadsereg hátsó részében és a hadifogolytáborokban folyó agitációs és propagandamunka szervezésével foglalkozott.

1943–1944-ben közreműködött a moszkvai Kossuth Rádió munkájában is. 1944 őszén részt vett a párt új akcióprogramjának kidolgozásában, továbbá a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programja előzetes moszkvai változatának a megfogalmazásában. 1944. november 5-én érkezett Magyarországra, hogy elindítsa a pártszervezési munkát. November 7-től az MKP ideiglenes központi vezetőségének első embereként irányította a felszabadított területeken a politikai élet újraindítását. 1944. november 30-án Nagy Imrével együtt Moszkvába repült, ahol Rákosival és Molotovval együtt részt vett a dálnoki Miklós Béla, Vörös János, Faragho Gábor tábornokokkal, valamint Szent-Iványi Domokossal és Teleki Gézával, a Horthy-féle fegyverszüneti küldöttség civil tagjaival folytatott tárgyalásokon. A szovjet közvetítéssel létrejött megegyezés során a katonákkal elfogadtatták a demokratikus magyar állam leendő kormányának nyilatkozattervezetét és a kormányzati helyek elosztását. 1944. december 12-én érkezett vissza Debrecenbe, ő lett az irányítója az Ideiglenes Nemzetgyűléssel kapcsolatos politikai előkészítő munkálatoknak. 1944. december 21-ől Szeged városát képviselte az Ideiglenes Nemzetgyűlésben. Az 1945. november 4-i választásoktól kezdve folyamatosan tagja volt a törvényhozásnak; előbb az MKP nagybudapesti listájáról került be a törvényhozásba, majd 1947. augusztus 31-től a Jász-Nagykun-Szolnok megyei választókerületben szerzett mandátumot. 1944. december 22-én, az Ideiglenes Nemzetgyűlés ülésének második napján, a Szózat elfogadásának vitájában, az MKP szónokaként a nemzeti összefogás szükségességét hangsúlyozta. 1945. január 23-án érkezett Budapestre, átvette az irányítást az MKP budapesti központi vezetőségében. A pártegység megteremtése érdekében harcba kezdett Demény Pál mozgalma valamint a többi hazai, a moszkvai iránytól eltérő kommunista csoport ellen.

Január 26-tól az Ideiglenes Nemzetgyűlés Politikai Bizottsága és az Ideiglenes Nemzeti Kormány által megválasztott háromtagú Nemzeti Főtanács tagja volt. Rákosi Mátyás február 2-i hazatértéig a párt első emberének számított. A párthierarchia „második embereként” mindent elkövetett Rákosi személyének népszerűsítése és kultusza megteremtése érdekében. Az MKP 1945. május 20–21-én tartott konferenciáján kikerült a központi vezetőség titkárságából, de tagja lett az akkor felállított politikai bizottságnak. A Nemzeti Főtanács 1945. május 11-én kinevezte kereskedelem- és közlekedésügyi miniszterré; november 15-étől közlekedésügyi miniszter volt. 1945 decemberétől 1949 elejéig politikai bizottsági tagként a pártközpont kormányzati ügyekkel foglalkozó állampolitikai osztályát is ő irányította. A Dobi-kormányban 1948. december 10-től hat hónapra pénzügyminiszter lett. Rövid ideig két minisztériumot irányított, mert a közlekedési tárca éléről csak 1949. február 18-án távozott. 1949. június 11-től államminiszteri rangban a Népgazdasági Tanács elnöke volt. A két munkaspárt 1948. júniusi egyesítése után tagja lett az MDP KV Titkárságának, a KV 1948. novemberi ülésén főtitkárhelyettesé választották. Az MDP vezetésében létrehozott szűk körű államvédelmi bizottság tagja. A szervezeti átalakítás során mezőgazdasági és szövetkezetpolitikai osztályt felügyelte. 1950-ben Rákosival és Farkassal együtt megalakították a titkos Honvédelmi Bizottságot. 1948. december 14-től megbízták a Magyar Tudományos Tanács elnöki tisztségével; a szervezet legfőbb feladata Magyar Tudományos Akadémia szovjet típusú átalakítása volt. 1949-ben az új MTA tiszteletbeli tagjává választották. 1949 végétől irányította a mezőgazdaság erőszakos kollektivizálását. 1950-ben Rákosi Mátyással és Farkas Mihállyal együtt megalakította a titkosan működő honvédelmi bizottságot. 1950 májusában néhány napig vezette a Külkereskedelmi Minisztériumot. Novemberben a Népgazdasági Tanács feladatait átvette a kormány, így miniszterelnök-helyettes lett. Éveken keresztül igen jelentős gazdasági és politikai hatalom összpontosult a kezében; személyes felelősség terhelte a

törvényteleniségekért és az 1948–1953 közötti súlyos gazdasági torzulásokért, az eleve túlfeszített első ötéves tervet végképp ellehetetlenítő tervmódosításokért, az elkövetett politikai hibákért, bűnökért. 1953 júniusában a Moszkvába rendelt pártküldöttség egyik tagja. A moszkvai bírálatot az MDP 1953. júniusi határozata írásban is rögzítette, a szöveget részben ő készítette, önkritikusan elismerve saját felelősségét. Mindez nem rendítette meg sem gazdasági, sem politikai befolyását; leváltották a főtitkár-helyettesi tisztéről és megszűnt a honvédelmi bizottság, de változatlanul több jelentős posztot töltött be. 1953. július 4-én megválasztották Nagy Imre első számú helyettesévé és belügyminiszterré, utóbbit 1954. július 6-ig töltötte be. Miniszterelnök-helyettesként változatlanul felügyelete alá tartozott minden gazdasági tárca, kivéve a mezőgazdasági minisztériumokat. 1954 júniusában elnökletével jött létre a KV gazdaságpolitikai bizottsága, amely az „új szakasz” politikája elleni

támadások bázisa lett. 1956. július 18-án ő követte a leváltott Rákosit az MDP KV első titkári funkciójában Július 30-án megszűnt kormánytagsága, egyidejűleg bekerült az Elnöki Tanácsba. Első titkári tisztét 1956. október 25-ig töltötte be; elsodorta az ellene irányuló harag és gyűlölet. 1956. október 28-án a szovjet nagykövetség más sztálinista vezetővel együtt a Szovjetunióba menekítette. 1957. május 9-én megfosztották parlamenti mandátumától és ET-tagságától, majd akadémikusi címétől is. Emigrációjából csak 1960-ban térhetett haza. Hazatérése után teljesen visszavonultan élt, fordítói munkát végzett. Az MSZMP 1962. augusztus 16-án hozott határozatában megállapította személyes felelősségét az 1950-es évek törvénytöréseiben, és kizárták a pártból. 1977-ben még kérte felvételét a Magyar Szocialista Munkáspártba, de a pártvezetés ezt is elutasította.